

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Б.ПУНСАЛМАА

2025 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр

**УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТААР ТӨСӨЛ, АРГА ХЭМЖЭЭГ
САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ТАЛААР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТУХАЙ МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН
ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Тогтоолын төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1. Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7-д “төрийн санхүү, зээл, албан татвар, мөнгөний бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, үндсэн чиглэлийг тодорхойлж, хөгжлийн болон үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцүүлэн боловсруулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах”, мөн “Төрийн санхүү, төсвийн хяналтыг хараат бусаар хэрэгжүүлэх байгууллагын бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно” гэж заасан.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургаадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газар хууль санаачлах эрх эдлэх бөгөөд энэхүү эрхийн хүрээ, хязгаарыг хуулиар тогтооно.” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.2 дахь хэсэгт “Нэгдсэн хуралдаан энэ хуулийн 14.1.2, 14.1.3-т заасан мэдээллийг хэлэлцээд Улсын Их Хурлаас тодорхой шийдвэр гаргах болон хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангуулахаар Засгийн газарт чиглэл өгөх шаардлагатай гэж үзвэл холбогдох Байнгын хороонд энэ талаар чиглэл өгч болно, мөн зүйлийн 14.3-д “Улсын Их Хурал хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангуулахаар Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай Монгол Улсын Их Хурлын тогтоол баталсан бол Засгийн газар уг тогтоолын биелэлтийг мөн тогтоолд заасан хугацаанд Улсын Их Хуралд танилцуулах үүрэгтэй” гэж заасан.

Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4.1-т “төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах”; 4.1.10-т “төсвийн зарлага” гэж төсөв захирагчийн үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхээр батлагдсан төсвөөс хуваарилан, зарцуулах хөрөнгийг”; 24.6-д “төсөв захирагчийн үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээний урсгал болон хөрөнгийн зардлыг төлөвлөх, гүйцэтгэлийн хяналт хийхдээ холбогдох норм, норматив, батлагдсан стандарт, зураг төсвийг үндэслэнэ”; 27.6-д “төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг төлөвлөхдөө дараах эрэмбийг баримтална”; Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 13.3.3-т “техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдээгүй, зураг төсөв нь батлагдаагүй, газрын зөвшөөрөл олгогдоогүй хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг тусгахыг хориглоно” гэж хуульчилсан.

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлт түүний удирдлагын тухай хуулийн 6.7-д “дунд хугацааны буюу таван жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх хөгжлийн төлөвлөлтийн баримт бичиг нь Монгол Улсыг хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, Аймаг, нийслэл, хотыг хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл байна”; 9.3.5-д “нийгэм байгаль орчин, эдийн засаг, засаглалын тогтвортой хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл, хөгжлийн нэгдсэн зорилт, үйл ажиллагааны эрэмбэ дарааллыг тодорхойлох” гэж тусгасан.

Барилгын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.4-т “Барилгын материалын үнэ болон ханшны өөрчлөлт, бусад хүчин зүйлээс хамааран барилга байгууламжийн төсвийн тооцоонд өөрчлөлт оруулах тохиолдолд санхүү, эдийн засгийн болон барилгын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд хамтран үндэслэл, тооцоог хянаж, санхүүжүүлэх асуудлыг зохих журмын дагуу шийдвэрлэнэ”; 25 дугаар зүйлийн 25.5-д “Барилгын ажлын явцад барилга байгууламжийн үндсэн хийц, бүтээцэд өөрчлөлт оруулсан бол тухайн өөрчлөлтийг тусгаж боловсруулсан зураг төсөлд дахин магадлал хийлгэнэ” гэж тусгасан.

32 дугаар зүйлийн 32.1.11-д “зураг төсөлгүй барилга байгууламжийг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөнд тусгуулахгүй байх”; 34 дүгээр зүйлийн 34.1.9-д “улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар баригдах барилгын ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах ажиллагаанд тусгай зөвшөөрөл олгогчийг төлөөлөн оролцох”; 34.1.4-т “барилга байгууламжийн зураг төсөлд магадлал хийх ажлыг зохион байгуулах”; 34.1.10-т “барилга байгууламжийн зураг төсөлд магадлал хийх иргэн, хуулийн этгээдийг өрсөлдөөний журмаар сонгон шалгаруулж, экспертний эрх олгох” гэж заасан.

Мөн Монгол Улсын тухайн жилийн төсвийн төсөлд Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл арга хэмжээг Төсвийн тухай хуулийн хавсралтаар баталдаг. Төсөл, арга хэмжээг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар тусган санхүүжүүлэхээр төсвийн төсөлд тусгахын тулд Засгийн газрын 2023 оны 07 дугаар сарын 19-ний өдрийн 278 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх, санхүүжүүлэх, хянах, тайлагнах журам” -аар барилга байгууламж, их засвар, тоног төхөөрөмж, зөвлөх үйлчилгээ зэрэг төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх, санхүүжүүлэх, хянах, тайлагнах, тэдгээртэй холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.

Төсвийн тухай хуульд хөрөнгө оруулалтын төсөвлөлтийн талаар дараах зохицуулалтыг тусгасан.

- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3.5 дахь заалт “шинээр эхлэх барилга, байгууламж, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх хугацаанд тэнцүү хуваарилсан хэмжээнээс багагүй байхаар тооцож, гурван жилд багтаан санхүүжүүлж, дуусгах”;
- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3.6 дахь заалт “тухайн жилд батлагдсан хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний санхүүжих дүнг төсвийн тодотголоор бууруулахгүй байх”.
- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4 дэх хэсэг “Хөрөнгө оруулалтын төсөвт техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана.”
- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.7 “Үйлдвэрлэлийн түүхий эдийн үнийн индекс нь батлагдсан төсөвт тооцсон хэмжээнээс хоёр дахин өссөн тохиолдолд түүнийг тухайн жилийн төсвийн тодотголд тусган өөрчилнө.”

- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.8 дахь хэсэг “Гүйцэтгэгч байгууллагын буруутай үйл ажиллагаанаас хамаарч энэ хуулийн 29.7-д заасан нөхцөл байдал үүссэн нь хөрөнгө оруулалтын төсөвт өртгийг өөрчлөх үндэслэл болохгүй.” гэж заасан.

Энэ нь Төсвийн тухай хуулийн 29.3.5-д шинээр эхлэх төсөл, арга хэмжээгээр улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтыг 3 жилд багтаан санхүүжүүлж, хэрэгжүүлж дуусгадаг болсон нь цаашид улсын төсийн хөрөнгө оруулалтаар баригдах төсөл, арга хэмжээнүүд хугацаандаа буюу богино хугацаанд хэрэгжих боломж бүрдсэн нь сайн үр дүн юм. Харин хуулийн энэ зохицуулалт хэрэгжихээс өмнө улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлж эхэлсэн хэдий ч дуусаагүй үргэлжилж буй төсөл, арга хэмжээний явцыг үнэлж, эрэмбэлэх шаардлага үүссэн.

1.2.Практик шаардлага

Тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр батлагдсан төсөвт арга хэмжээ нь хэдэн жилийн дараа төсвийн тухай хуулийн төсөлд; төсөл, арга хэмжээний шилжих хөрөнгө оруулалт гэсэн ангилалаар төсөвт өртөг нь нэмэгдэх байдал жил бүр давтагдах болсон.

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэхээр төсвийн хуульд тусгаж санхүүжүүлсэн хэдий ч анх батлагдсан төсөвт өртөг нь хүрэлцэхгүй болсон, хугацаандаа ашиглалтад орохгүй зогссон төсөл арга хэмжээнүүдийн талаар судалж, ашиглалтад орохгүй зогссон шалтгаан, нийгэм, эдийн засагт үзүүлж буй сөрөг үр дагавар, улсын төсөвт үзүүлж буй ачаалал дарамт зэргийг тодорхойлох, үнэлэх, шийдвэрлэх шаардлага бий болсон. Иймд улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцээн санхүүжүүлэх шаардлагагүй гэж үзсэн төсөл, арга хэмжээг хувьчлах; дуудлага худалдаагаар худалдах, төр, хувийн хэвшил рүү шилжүүлэх зэргээр улсын төсөвт үүсэх ачаалал дарамтыг багасгаж, эргээд улсын төсөвт орлого төвлөрүүлэх бодит хэрэгцээ үүссэн.

Иймд, төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэхээр Төсвийн тухай хуульд хавсралтаар баталсан төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг нэмэгдэж буй шалтнааныг судлах зорилгоор хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн. Энэ үнэлгээ судалгааны үр дүнд гарсан тоон мэдээллийн зарим үзүүлэлтээс эш татаж, хүснэгт, диаграммаар үзүүлэв.

Сүүлийн 3 жилийн байдлаар улсын төсвийн тухай хуульд төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр давхардсан тоогоор 2537 төсөл, арга хэмжээг баталсан бөгөөд үүнээс шилжих хөрөнгө оруулалтаар нэмэлт санхүүжилт хийгдсэн төсөл, арга хэмжээний нийт тоо давхардаагүй байдлаар 522 байна. Эдгээр төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг нэмэгдсэн дүн нь 1.9 их наяд төгрөгт хүрсэн. Үүнийг *Хүснэгт 1-ээр* үзүүлэв.

Хүснэгт 1. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжсэн төсөл арга хэмжээний төсөвт өртөг нэмэгдсэн тоо, зөрүү (сая төгрөгөөр)

Төсвийн он	Анхны Төсөвт өртөг	Тайлант оны төсөв	Төслийн тоо	Зөрүү
2024	2,077,862.27	3,361,956.86	356	1,284,094.59
2025	491,075.92	745,496.60	71	254,420.68

2026	524,850.20	888,926.10	95	364,075.90
Нийт дүн	3,093,788.39	4,996,379.56	522	1,902,591.17

Эх сурвалж: Тогтоолын төсөл боловсруулах хүрээнд хийсэн хууль тогтоомжийн Хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа

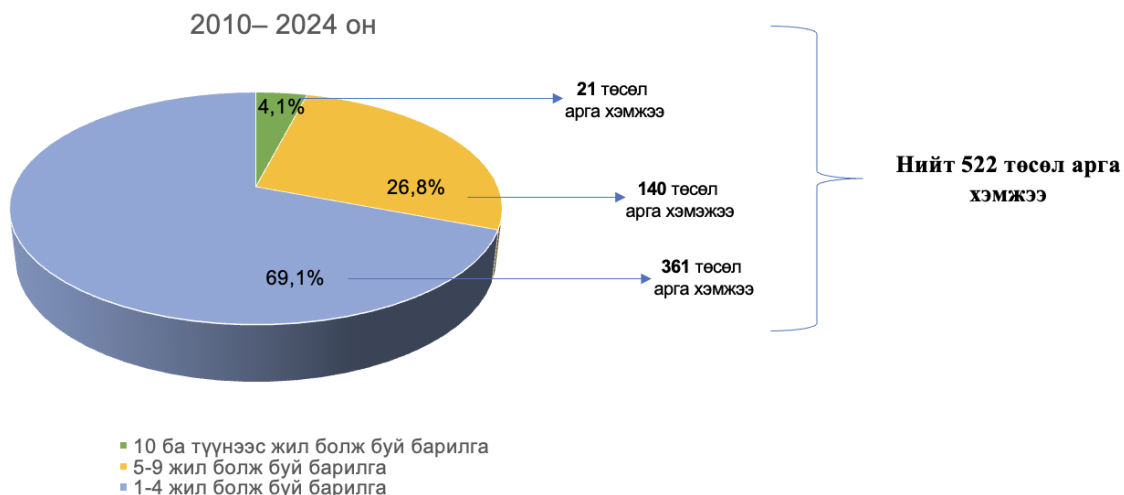
2024 – 2026 оны улс төсөв дэх Хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг жил бүрээр нь задлан шинжилж үзэхэд:

- 2024 оны байдлаар 449 төсөл арга хэмжээний төсөвт өртөг 1.6 их наяд төгрөгөөр нэмэгдэж байсан нь тухайн жилийн улсын төсвийн 25%, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх нийт төсвийн 43%-ийг;
- 2025 оны байдлаар 142 төсөл арга хэмжээний төсөвт өртөг 971.3 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж байсан нь тухайн жилийн улсын төсвийн 22%, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын 23%-ийг;
- 2026 оны байдлаар 136 төсөл арга хэмжээний төсөвт өртөг 805.0 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж байсан нь тухайн жилийн улсын төсвийн 23%, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын 25%-ийг тус тус эзэлж байна.

Харин дээрх тоон үзүүлэлтээс сүүлийн 3 жилд он дамжин санхүүжилт тусгагдсан төслүүдийн давхардлыг арилган нийт шилжих хөрөнгө оруулалтаар төсөвт өртөг өссөн 522 төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг өссөн байдлаар нь, процентоор нь, үргэлжилсэн хугацаагаар, ангилан үзүүлбэл:

1. Төсөвт өртөг өссөн хувь хэмжээ
 - 1200% – 600% хүртэл өссөн 4 төсөл, арга хэмжээ;
 - 600% – 300% хүртэл өссөн 14 төсөл, арга хэмжээ;
 - 300% - 200% хүртэл өссөн 26 төсөл, арга хэмжээ;
 - 200% - 100% хүртэл өссөн 103 төсөл, арга хэмжээ;
 - 100% хүртэлх өссөн 375 төсөл, арга хэмжээ тус тус байна.
2. Үргэлжилсэн хугацаа
 - **10 ба түүнээс дээш жил** болж буй 21 төсөл, арга хэмжээ;
 - **5 – 9 жил** болж буй 140 төсөл, арга хэмжээ;
 - **1 – 4 жил** болж буй 361 төсөл, арга хэмжээ байна.

Төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг өөрчлөгдсөн байдлыг үргэлжилсэн хугацаа (нажилт)-аар нь авч үзвэл

Өнөөгийн түвшинд шинэ төслүүдээс илүү, өмнө нь батлагдсан төслүүдээ дуусгахад төвлөрч байна. Жишээлбэл, 2024 онд 1319 төсөл, арга хэмжээнүүд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжигдэхээс ердөө 26 нь шинэ төсөл, арга хэмжээ байв. 2025 онд 639 төслөөс 39 нь шинэ төсөл, арга хэмжээ; 2026 онд 579-өөс 149 нь шинэ төсөл арга хэмжээнүүд байсан. Энэ нь Засгийн газрын зүгээс, өмнө нь эхэлчихсэн төсөл, арга хэмжээнүүдээ дуусгах тал дээр илүүтэй анхаарч байгааг илтгэж байна. Гэхдээ эдгээр удчихсан, гагцхисан төсөл, арга хэмжээнүүд нь цаашид хэр хугацаанд үргэлжилж, улсын төсөвт ачаалал, дарамт үүсгэхийг тооцоолох боломжгүй байна. Тиймээс эдгээр төсөл, арга хэмжээнүүд дотроос нийгэм, эдийн засагт үр нөлөө багатай төслүүдийг эрэмбэлж, ангилж, цаашид дуудлага худалдаагаар оруулж, төсвийн ачаалал дарамтыг бууруулах хэрэгтэй. Улмаар энэхүү үүсэх төсвийн орон зайгаар нийгэм, эдийн засагт нэн нөлөөтэй шинэ төсөл, арга хэмжээнээс илүүтэй улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр оруулж ирэх шаардлагатай байна.

2024 – 2026 оны Төсвийн хуулиар баталсан нийт төсөвт өртөг нь нэмэгдсэн төсөл, арга хэмжээг төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар ангилсан байдлаар дараах хүснэгтээр үзүүлбэл:

Хүснэгт 2.

№	ҮЗҮҮЛЭЛТ	Төслийн тоо	Анхны Төсөвт өртөг	Тайлант оны төсөв	Зөрүү
1	БАЙГАЛЬ ОРЧИН, УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН САЙД	1	450	628	178
2	БАТЛАН ХАМГААЛАХЫН САЙД	4	45,600	51,323	5,723
3	БОЛОВСРОЛЫН САЙД	252	872,483	1,393,598	521,115
4	ГЭР БҮЛ, ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЙД	14	40,959	78,309	37,350
5	ЗАМ, ТЭЭВРИЙН САЙД	30	773,883	1,061,502	287,619
6	МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА	11	31,885	46,643	14,758
7	МОНГОЛ УЛСЫН ТЭРГҮҮН ШАДАР САЙД БӨГӨӨД ЭДИЙН ЗАСАГ, ХӨГЖЛИЙН САЙД	2	98,000	159,771	61,771
8	МОНГОЛ УЛСЫН ШАДАР САЙД	1	4,400	12,461	8,061
9	САНГИЙН САЙД	3	42,095	134,798	92,702
10	СОЁЛ, СПОРТ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ, ЗАЛУУЧУУДЫН САЙД	72	359,673	682,391	322,718
11	УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОР	3	22,485	60,544	38,059
12	ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, БАРИЛГА, ОРОН СУУЦЖУУЛАЛТЫН САЙД	41	328,998	508,504	179,506
13	ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД	10	35,226	48,181	12,955
14	ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ХӨНГӨН ҮЙЛДВЭРИЙН САЙД	20	82,643	131,066	48,422
15	ЦАХИМ ХӨГЖИЛ, ИННОВАЦ, ХАРИЛЦАА ХОЛБООНЫ САЙД	1	20,000	24,426	4,426
16	ШҮҮХИЙН ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛИЙН ДАРГА	1	15,000	75,955	60,955

17	ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙД	47	191,303	325,223	133,921
18	ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЙД	9	128,707	201,059	72,352
Нийт		522	3,093,788	4,996,380	1,902,591

Эх сурвалж: Тогтоолын төсөл боловсруулах хүрээнд хийсэн хууль тогтоомжийн Хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа

Дээрх мэдээллээс 16 жилийн өмнө улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр эхэлсэн төсөл өнөөдрийг хүртэл дуусаагүйн улмаас төсөвт өртгийг нэмэгдүүлж, улсын төсөвт тусгахаар оруулж ирж байгаа нь улсын төсөв дэх хөрөнгө оруулалтын талд багагүй асуудал байгааг илтгэж байна.

Улсын төсөв хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр төсөвт тусгасан хэдий ч он дамнасан санхүүжилтийг нь дараа жилийн улсын төсөвт тусгаагүйгээс гүйцэтгэл саатаж олон жилээр гацсан, улмаар хожим төсөвт тусгаахаар оруулж ирэхэд нь инфляцын нөлөөгөөр төсөвт өртөг нь олон дахин нэмэгдсэн төсөл, арга хэмжээ олон байна.

Зураг төсөвгүй төсөл, арга хэмжээг улсын төсөвт тусгасны улмаас төсвийн тухайн жилдээ гүйцэтгэл хийгдэхгүй өнжих, улмаар төсөвт өртөг улсын төсөвт сууснаас өөрөөр магадлал хийгдэж нэмэгдэх байдалтай төслүүд олон байна.

Эх сурвалж: Тогтоолын төсөл боловсруулах хүрээнд хийсэн хууль тогтоомжийн Хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар батлагдсан төсөл арга хэмжээний анх батлагдсан төсөвт өртөг нь өсөөд байгаа, хугацаандаа дуусахгүй байгаа гол үндсэн шалтгаанууд

- Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх барилга байгууламжийн төрлийн төсөл арга хэмжээнд магадлал хийгдэж баталгаажсан зураг төсөвгүй төслүүдийг оруулж батлуулснаас голлох шалтгаан үүсдэг байна.
- Төсвийн тухай хуулийн шаардлагыг хангахгүй, батлагдсан зураг төсөвгүй төсөл арга хэмжээг Улсын Их Хурлын гишүүд олноор оруулж, баталснаас үүдэж бодит байдалд төсөвт өртөг өөрчлөгдөх бодит нөхцөлийг үүсгэдэг.
- Сонгуулийн жил угтсан төсвийн тэлэлтээр УИХ-ын гишүүд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл арга хэмжээнд ихээр санал оруулах байдал нь төсвийн тухай хуулийн зарим шалгуурыг зөрчих байдал руу хүргэж байгаа,
- Тухайн жилийн төсвийн хуульд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, төлөвлөх, батлах үйл явцад нэгдсэн мэдээллийн сан ашиглагддаггүй, салбар хоорондын уялдаа муу, төслийг эрэмбэлэх ажил салбарын яам дээр бус Сангийн яам дээр голчлон хийгддэг зэргээс зарим хэрэгжиж байсан төсөл арга хэмжээний тухайн жилийн санхүүжилт гээгдэх, орхигдох нөхцөл бий болгодог.
- Зарим барилга байгууламжийн төсөл арга хэмжээ олон жилийг дамнах явцад жилийн инфляцийн нөлөөнөөс хамаарч төсөвт өртөг нь төслийг дуусгах хэмжээнд хүрэхгүй болох эрсдэл үүсдэг.
- 2020 оны Ковидын үеийн хөл хорионоос хамаарч барилга байгууламжийн төслүүдийн бүтээн байгуулалт саатсанаас хамаарч олон жил дамнаж, улмаар

инфляцийн нөлөөнд өртөж, төсөвт өртөг нь хүрэлцээгүй болсон байх зэрэг үндсэн шалтгаан нөхцөл үүссэн байна.

Дээрх шалтгаан нөхцөлийг дэлгэрүүлвэл Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлсэн ч гүйцэтгэж дуусгалгүй зогссон, дараа жилүүдийн төсвийг улсын төсөвт тусгалгүй гацаасан, анх батлагдсан төсөвт өртөг нь нэмэгдсэн төсөл, арга хэмжээний талаар судалж, Сангийн яам, Барилгын хөгжлийн төвөөс холбогдох мэдээлэл авч харьцуулж, улмаар Авилгатай тэмцэх газар, Үндэсний аудитын газрын гүйцэтгэлийн аудитын дүгнэлттэй тулган үзэж улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлсэн төслүүдэд үүсч буй асуудлуудыг дурьдвал:

1. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр эхэлсэн ч төсөл өнөөдрийг хүртэл дуусаагүйн улмаас төсөвт өртгийг нь нэмэгдүүлж улсын төсөвт тусгахаар оруулж ирж байгаа нь улсын төсөв дэх хөрөнгө оруулалтын талд ихээхэн асуудал байгааг илтгэж байна.
2. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр төсөвт тусгасан хэдий ч он дамнасан санхүүжилтийг нь дараа жилийн улсын төсөвт тусгаагүйгээс гүйцэтгэл саатаж олон жилээр гацсан, улмаар хожим төсөвт тусгахаар оруулж ирэхэд нь инфляцын нөлөөгөөр төсөвт өртөг нь олон дахин нэмэгддэг.
3. Зураг төсөвгүй төсөл, арга хэмжээг улсын төсөвт тусгасны улмаас төсвийн тухайн жилдээ гүйцэтгэл хийгдэхгүй өнжих, улмаар төсөвт өртөг улсын төсөвт тусгагдсан ч магадлал хийгдэж нэмэгддэг.
4. Төсөвт өртгийг нь таамгаар тусгаснаас хамаарч дараа нь зураг төсвийг нь баталгаажуулахад бодит байдал дээр төсөвт өртөг нь нэмэгдсэн, хөрөнгө дутсаны улмаас зогсдог.
5. Нэг маягийн зураг, жишиг төсөв ашиглаж улсын төсөвт тусгасан төсөл, арга хэмжээг тухайн байршилд барихаар барилгын зургийн холболт, тохируулга хийх явцад төсөвт өртөг өөрчлөгдөн нэмэгддэг.
6. Гүйцэтгэгч компанийн чадавх, хүний нөөц, тоног төхөөрөмжийн хангалтгүй байдлаас уг барилга, байгууламжийн төсөл баригдахгүй зогссон төслүүд байна.
7. Төсөл, арга хэмжээний төлөвлөлт, бүртгэл, барилгын ажлын гүйцэтгэлийн төлөвлөлт, бэлтгэл ажил зэрэг нь хангалтгүйн улмаас төсөл хугацаандаа хэрэгжиж ашиглалтад ордоггүй.
8. Худалдан авах ажиллагааг сонгон шалгаруулдаггүй эсвэл захиалагч тал гүйцэтгэгчийн гүйцэтгэлийн явцад тухай бүр хяналт тавьдаггүйн улмаас чанарын шаардлага хангахгүй зогссон.
9. Барилга угсралтын ажил болон захиалагч, гүйцэтгэгч компаниудын явцын хяналт дотоод зохион байгуулалт хангалтгүйн улмаас улсын комисс хүлээж авахад зөрчил, доголдол илэрч, акт тавихад түүнийгээ засаж хүлээлгэн өгч чадаагүйн улмаас төсөл зогссон.
10. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр тусгасан төсөл, арга хэмжээ нь газар чөлөөлөлтийг шийдвэрлээгүйн улмаас барилгын ажил эхлэхгүй саатсан тохиолдлууд байна.

11. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр төсөвт тусгаж, тендер зарлаж гэрээ байгуулсан хэдий ч явцын дунд барилгын ажил гүйцэтгэх гэрээг цуцалсны улмаас зогссон төсөл, арга хэмжээ байна.

Барилга, байгууламжийн төсөлд тавигддаг норм стандартыг хангадаггүйн улмаас мөн улсын комисст хүлээлгэн өгөх боломжгүй зогссон төсөл, арга хэмжээний талаар; төсөл, арга хэмжээний үлдэгдэл ажлын тоо хэмжээг үндэслэн шинэчилсэн төсөв гаргуулдаг шалтгаан зэргийг Аудитын тайлан болон Сангийн яам болон Барилга Хөгжлийн Төвөөс ирүүлсэн мэдээлэлд дурджээ.

Хоёр. Тогтоолын төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

“Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолын төслийн зорилго нь төсвийн хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг дээшлүүлэх, төсөвт өртгийн үндэслэлгүй өсөлтийг бууруулах, зогссон болон удааширсан төслүүдийг эрэмбэлэх, төлөвлөлт болон шийдвэр гаргалтыг ил тод, өгөгдөлд суурилсан болгох, мөн төсвийн сахилга бат, хариуцлагыг бэхжүүлэхэд оршино.

2.1. Тогтоолын төслийн бүтэц

Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг нь 4 заалттай ба 1-р заалт нь дотроо 5 дэд заалттайгаар боловсруулсан болно.

- Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлж буй төсөл арга хэмжээний талаар арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар даалгах заалт,
- Тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх төсөл арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, төсөл арга хэмжээнд тавигдах шаардлагыг хянах хүрээнд хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх зорилгоор баталсан нийтээр дагаж мөрдөх эрх зүйн актад дүн шинжилгээ хийж, хууль тогтоомжийн нийцлийг хангах, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах чиглэлд зохион байгуулалтын арга хэмжээг авч, тухай бүр мэдээлж ажиллахыг Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд даалгах заалт,
- Энэ тогтоолын 2 дахь заалтад заасан дүн шинжилгээ хийхэд шаардлагатай мэдээллээр хангаж, туслалцаа үзүүлж ажиллахыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгах заалт,
- Тогтоолыг дагаж мөрдөх хугацаа тогтоох заалт гэсэн үндсэн бүтэц байна.

2.2. Тогтоолын төслийн агуулга

Тогтоолын төслийн Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлж буй төсөл арга хэмжээний талаар арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар даалгах” 1-р заалт нь 5 дэд заалттай байх бөгөөд дараах агуулгыг тусгалаа. Үүнд:

1/Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэхээр төсвийн хуульд тусгаж санхүүжүүлсэн хэдий ч анх батлагдсан төсөвт өртөг нь хүрэлцэхгүй болсон, хугацаандаа ашиглалтад орохгүй зогссон төсөл, арга хэмжээнүүдийн талаар судалж, ашиглалтад орохгүй зогссон шалтгаан, нийгэм, эдийн засагт үзүүлж буй сөрөг үр дагавар, улсын төсөвт үзүүлж буй ачаалал дарамт зэргийг тодорхой үзүүлэлт, аргачлалын дагуу төсөл, арга хэмжээ бүрээр тус бүр үнэлж, тайланг 2026 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор Улсын Их Хуралд танилцуулах;

2/Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлсэн хэдий ч дуусгалгүй зогсоосон, цаашид улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцээн санхүүжүүлэх шаардлагагүй гэж дүгнэсэн төсөл, арга хэмжээг хувьчлах, дуудлага худалдаагаар төр, хувийн хэвшилд шилжүүлэх санал, дүгнэлтийг нэг бүрчлэн гаргаж 2026 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор Улсын Их Хуралд танилцуулах;

3/Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлж буй барилга байгууламж бүхий төсөл, арга хэмжээ хугацаандаа орохгүй саатаж буй болон анх батлагдсан төсөвт өртөг нь өөрчлөгдөж байгаа шалтгааныг судлан, төсөвт дарамт үүсгэж буй шалтгааныг арилгах арга хэмжээ авах;

4/Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний санал авах, үнэлэх, эрэмбэлэх, төлөвлөх, батлах үйл явцыг бодит цагийн байдлаар харах, ашиглах, боломжоор хангах, мэдээллийг нэгтгэн системчлэх, стандартчилах;

5/ Улсын Их Хурлаар улсын жилийн төсөв хэлэлцэн батлах хугацаанд Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29^{1.4} -т заасан систем дэх мэдээллийг Улсын Их Хурлын гишүүдэд бүхэлд нь харах боломжоор хангах.

Гурав.Тогтоолын төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Тогтоолын төсөл батлагдсанаар Засгийн газраас улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлсэн ч төсөвт өртөг нь нэмэгдсэн, зогссон, цаашид санхүүжүүлэхгүй зэрэг төсөл, арга хэмжээг нэг бүрчлэн судалж дүгнэлт гарган, улмаар гүйцээн санхүүжүүлэх, худалдан борлуулах, хувьчлах зэрэг байдлаар шийдвэрлэж 2026 оны төсвийн төслөөс өмнөх бүх асуудал дагуулсан төсөл, арга хэмжээг цэгцлэх ажил хийгдэнэ.

УИХ-ын тогтоол хэрэгжсэнээр дараах үр дүн гарахаар тооцож байна. Үүнд:

1. Төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулдаг болно. Барилгын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.4-т заасны дагуу зөвхөн инфляцын түвшингөөр төсөвт өртөг нэмэгдэнэ.
2. Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4-т “Хөрөнгө оруулалтын төсөвт техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана.” гэж зааснаар ТЭЗҮ-гүй, батлагдсан зураг төсөвгүй, газрын асуудал шийдвэрлэгдээгүй төсөл, арга хэмжээг тухайн жилийн улсын төсөвт тусгахгүй байх нөхцөл бүрдэнэ.
3. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх, санхүүжүүлэх, хянах, тайлагнах үйл явцад ашиглаж буй “цахим сан”-ийн мэдээллийг шийдвэр гаргах түвшинд буй УИХ-ын гишүүд улсын төсөв хэлэлцэн батлахдаа ашигладаг болж, мэдээллээр хангагдах боломж бүрдэнэ.
4. Сүүлийн 3 жилийн байдлаар төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг 1.9 их наяд төгрөгөөр нэмэгдсэнтэй адил төсвийн ачаалал, дарамтыг цаашид улсын төсөвт үүсэхээс сэргийлнэ.

Дөрөв.Тогтоолын төсөл нь бусад хууль тогтоомжтой хэрхэн уялдах, уг тогтоолыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хууль тогтоомжийн талаар

Тогтоолын төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжтой бүрэн нийцэж байна. Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан бусад хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй болно. Тогтоолын төсөл нь Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйл болох Хөрөнгө оруулалтын төсөвлөлтийн хэрэгжилтийг хангахад чиглэгдэх болно.

---oOo---